

діапазоні: бути, як мама, бабуся, тітка, означає виносити, народити, вигодувати, доглянути, навчити тощо; бути в майбутньому дружиною-значить бути гарною господинею, доброю подругою, привабливою жінкою. У хлопчиків майбутні гендерні ролі (захисник вітчизни, чоловік, батько, професіонал тощо) є абстрактнішими, менш наповненими конкретними вміннями, навичками та якостями поведінки, що активізує пошук ідеального Я, процес самовизначення в нашій гендерній культурі. Порівняльний аналіз виявив, що в цілому сільські хлопчики і дівчатка, які виховуються в традиційному середовищі, де чітко визначено і дотримано розподілу сімейних ролей і функцій, продемонстрували більшу обізнаність перспектив свого розвитку, своєї майбутньої сімейної і соціальної ролі з врахуванням статі. Міські дівчатка і хлопчики, які виховуються в більш демократичному середовищі, де спостерігаються тенденції егалітарного виховання (мати-бізнес-леді, викладач тощо), демонстрували інші результати: насамперед, більшу рефлексію відносно своєї статевої належності, меншу міру орієнтації у спілкуванні і діяльності тільки на свою стать, більш чітке усвідомлення перспектив своєї майбутньої сімейної, громадської і професійної ролі незалежно від статевої належності (наприклад, дівчатка зазначали різноманітніші і нестереотипізовані професії, як-от банкіра, економіста, перекладача, викладача, художника, інженера, археолога, танцюристки, моделі, податківця, судді, музиканта тощо; хлопчики-фармацевта, вченого, космонавта, програміста, комп'ютерщика, перукаря, кухаря, лікаря, прокурора, депутата, вчителя, водія тощо.) Можна дійти висновку, що трансформація гендерних ролей в час сучасних демократичних змін сприяє розширенню діапазону соціальних ролей у дітей, поглиблює і збагачує їхні уявлення про можливості самореалізації незалежно від статевої належності. На цій підставі можна говорити про те, що ранні форми гендерної ідентифікації визначають пізніші. Процес їх генералізації (розширення) формує мотиваційний план ідеалу гендерного Я.

Отже, у молодшому шкільному віці виразно виявились орієнтації дітей як на зразки маскулітності та фемінності, так і на їх поєднання в поведінці і прояві особистісних властивостей. Такий процес формування гендерних орієнтацій, на відміну від наслідування зовнішніх взірців, є продуктивнішим щодо внутрішнього змужніння, саморегуляції гендерної поведінки. Досить слушною є думка Л.С. Виготського про те, що в "структурі особистості підлітка немає нічого стійкого, закінченого, нерухомого", тому період молодшого шкільного віку як переддень підліткового є доброю можливістю формування особистості, вільної від гендерних стереотипів.

Література

1. Берн Ш. Гендерная психология. -СПб.: Прайм-Евразия,2001. -456 с.
2. Говорун Т.В., Кікінежді О.М.Гендерна психологія. – К.: Вид.центр"Академія",2004. – 384 с.

*Софія Довгань
наук. керівник – доц. Литвин Л.М.*

РИНОК ПРАЦІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Ринок – це сфера товарного обміну, де виникають і реалізуються відносини купівлі-продажу, просування товарів і послуг від виробників до споживачів через ринкові механізми – попит, пропозицію та ціну.

Ринок праці за своєю суттю близький до інших товарних ринків, а його створення і функціонування вимагають наявності необхідних передумов, які є основою ринкових відносин, зокрема надання товарного характеру всім видам ресурсів, залученим у господарський оборот: засобам виробництва, цінним паперам, товарам, послугам, робочій силі тощо

До початку 90-х років минулого століття в Україні були відсутні ринкові механізми регулювання економічних відносин у сфері праці, оскільки впродовж останніх 60 років в Україні не було ринку робочої сили. Працевлаштування активної частини населення забезпечувала держава. Перехід економіки на ринкові засади зумовив гостру необхідність розробити принципово нову концепцію ринку праці та ринкових відносин у сфері використання найважливішого економічного ресурсу – робочої сили [4; 77].

До робочої сили починають пред'являтися зовсім нові, у порівнянні з минулим, вимоги: участь у розвитку виробництва практично на кожному робочому місці; забезпечення високої якості продукції; утримання низької собівартості виробів шляхом постійного удосконалювання методів виробництва; індивідуалізація усіх видів і форм виробничого і невиробничого обслуговування.

Ринок праці стає найважливішою ланкою національної і світової ринкової цивілізації, на ньому формуються трудові ресурси творчого типу, що здійснюють еволюцію суспільства.

Ринок праці перебуває у постійному русі. Це різнобічне явище має багато аспектів. Розрізняють моделі або типи ринків праці, його види і різновидності, а також сегменти [1;64]. Виділяються загальнонаціональний ринок праці, регіональні (в розрізі адміністративно-територіальних утворень) і

локальні ринки праці (у розрізі підприємств і організацій).

Найбільш характерною рисою теперішнього українського ринку праці є гіпертрофований розвиток прихованої його частини, що часто зветься "прихованим безробіттям".

Формування пропозиції робочої сили в основному пов'язане з трудовою активністю населення. На сучасному етапі розвитку українського ринку праці характерним є висока і стабільна пропозиція робочої сили, яка ще довго збережеться.

В Україні йде формування конкретних механізмів державного регулювання ринку трудових ресурсів. Визначені кроки тут уже зроблені: створена державна служба зайнятості, розгортається система перепідготовки кадрів, офіційно встановлюються прожитковий мінімум і мінімальна заробітна плата. Утім, поки два останні індикатори є в Україні (на відміну від високорозвинених країн з ринковою економікою) лише умовними показниками.

Загальна чисельність економічно активного населення залишається практично незмінною від початку виходу з кризи і становить 12,6 млн. осіб. Однак високий – і постійно зростаючий – ступінь старіння робочої сили (в середньому по Україні кожна шоста економічно активна особа – старше 50 років, а кожна дев'ятнадцята – старше працездатного віку). Особливо гострою є проблема старіння робочої сили в сільській місцевості, що може стати непереборним бар'єром розвитку нових відносин в аграрному секторі [2; 7].

Однією з причин зменшення кількості економічного активного населення є зниження народжуваності у 1980-ті роки. Тобто в періоди спаду осіб, що увійшли до працездатного віку (16 років), було менше, ніж осіб, що вийшли з працездатного віку.

Структура трудових ресурсів і ринку праці Тернопільської області залежить від змін у економіці, демографічних і соціальних тенденцій, а також ряду інших специфічних факторів: обсягів вивільнення працівників з підприємств та організацій, рівня сільського безробіття, "тіньової зайнятості" та трудової міграції.

Рівень безробіття по області зменшився із 13,0 % за 9 місяців 2003 року до 11,8 % за відповідний період 2004 року, але залишається більшим, ніж в середньому по Україні – 7,8%. В той же час рівень зайнятості населення в області за 9 місяців 2004 року збільшився на 2 відсотка і становив 48,0% (у відповідному періоді 2003 року – 46,0%), по Україні збільшився на 0,2% (з 56,7 до 56,9 відповідно) [3; 6-7].

Головним завданням залишається вирішення проблеми створення нових робочих місць. У 2004 році введено в дію 6010 нових робочих місць (у 2003 році – 5752). Найбільше їх було створено у приватному секторі економіки – 72 % від загальної кількості.

За станом на 1 січня 2005 року на обліку в центрах зайнятості перебувало 48044 безробітних, що на 6205 чол, або 14,8% більше, ніж на відповідну дату минулого року (41839 чол.), що становить 7,9 % від кількості працездатного населення області в працездатному віці.

За станом на 1 січня 2005 року на одне вільне робоче місце претендував 31 зареєстрований незайнятий громадянин. Найбільше навантаження спостерігалось у Борщівському (231 чол.), Бучацькому (195 чол.), Кременецькому (175 чол.), Козівському (113 чол.) та Шумському районах (85чол.).

За видами економічної діяльності найбільше вакансій припадає на обробну промисловість – 29,0%, оптову й розрібну торгівлю, торгівлю транспортними засобами, послугами з ремонту – 14,9%, державне управління – 13,9% [3]

За сприянням служби зайнятості працевлаштовано 30441 чол. (у 2003 році – 28573 чол.). В абсолютних цифрах найбільше працевлаштовано в м.Тернополі (4424 чол.), Бучацькому районі (4192), Чортківському (2620) та Кременецькому (2236) районах.

Допомогу по безробіттю за станом на 01 січня 2005 року отримували 36892 чол., що становить 76,8% від загальної чисельності безробітних. Середній розмір допомоги по безробіттю склав 109,6 грн.

Суспільство несе значні втрати у зв'язку з неповним використанням трудового потенціалу молодих людей. Протягом року на обліку в службі зайнятості перебувало 11540 осіб у віці до 28 років, що складає 23,6% від загальної чисельності незайнятих громадян, з них працевлаштовано 8877 чол., 3108 чол. проходили професійне навчання (в тому числі 443 неповнолітніх), 1042чол. брали участь у громадських та 948 чол. у сезонних роботах [3; 19].

Особливої гостроти в період ринкових реформ набуває проблема зайнятості випускників вищих та професійно-технічних навчальних закладів. Головною причиною виникнення цієї проблеми є відсутність чіткого взаємозв'язку між ринком освіти і ринком праці, надлишковий випуск в області фахівців з окремих професій, спеціальностей. За 2004 рік в обласну службу зайнятості звернувся 2781 випускник, а всього на обліку в центрах зайнятості їх перебувало 4355 чол.

Таким чином, особливістю ринку праці є те, що функціонування ринку робочої сили повинно

постійно перебувати у полі зору держави, яка має здійснювати функцію соціального захисту населення країни.

Література

1. Литвин Л., Григорук А. Зайнятість і безробіття // Наукові записки ТДПУ ім. В.Гнатюка. Сер. Економіка. Тернопіль, 2002. – Вип. 10. – С. 63-68.
2. Лібанова Е. Людина на ринку праці // Урядовий кур'єр. 20 квітня 2004 р. – № 74. – С. 7.
3. Стан ринку праці Тернопільської області у 2004 році. Довжук Б.С., Хаба С.С., Ваврикович С.С., та ін. Тернопільський обласний центр зайнятості. – Тернопіль, 2005. – 25 с.
4. Яценко Л.В. Соціально-економічна сутність ринку робочої сили // Вісник аграрної науки. – 2004. – № 9. – С.77-78.

*Олександра Мороз
наук. керівник – доц. Грушко В.С.*

СОЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Вперше термін "глобалізація" застосував Т.Левіт в 1983 р. до феномену злиття ринків окремих продуктів, вироблених великими транснаціональними корпораціями (ТНК). У Гарвардській школі бізнесу терміну дали ширше трактування, а головним його популяризатором став К.Оме Він стверджував, що світова економіка відтепер визначається взаємозалежністю трьох центрів – ЄС, США, Японії [2:8]. Багато уваги політичній глобалізації світу приділили Ф. Фукуяма "Кінець історії?", З. Бжезінський "Велика шахівниця", "Геостратегія для Євразії", Ж. Атталі "Лінії обрію", Б. Гейтс "Дорога в майбутнє", С. Хантінгтон "Зіткнення цивілізацій і зміна світового порядку". У їхніх працях обґрунтовуються ідеї входження людства в нову еру світової історії та встановлення нового світового порядку на чолі з найбільш розвинутими державами світу, зокрема США, ідеї подальшого занепаду незахідних цивілізацій. Проголошується необхідність побудови нових типів взаємин людей між собою, природою, суспільством, заснованих на інформаційних технологіях, поширення єдиних цінностей.

Основна критика на адресу глобалізації відноситься до дефіциту прозорості і справжньої демократії в системах глобального керування, неефективності політики глобальних фінансово-економічних інститутів, антигуманістичних результатів глобальних технологій, руйнування геополітичних і регіональних систем керування, а також до збереження і навіть загострення проблеми бідності. Найбільші важелі впливу на глобалізаційні процеси мають постіндустріальні держави, засновані на інформаційних технологіях, лібералізації і демократизації громадського життя.

Б.Баді, професор Паризького інституту політичних досліджень, виділяє три виміри глобалізації [2:4]: 1) глобалізація як історичний процес, зі столітньою історією розвитку; 2) глобалізація як процес уніфікації світу, синтез нових звичаїв, і норм поведіння; 3) глобалізація як ріст взаємозалежності в економічній, політичній, культурній сферах, внаслідок чого ослаблюється національний державний суверенітет під дією глобальних фірм, релігійних угруповань, транснаціональних управлінських структур, що взаємодіють на рівних підставах не лише між собою, але й із самими державами. Основними рисами глобалізації в сфері суспільного життя є:

1. **Наростання поляризації в сфері розподілу доходів** як в межах високо розвинутих країн, так і в світі загалом. Процес глобалізації ще не створив модель успішної політики подолання бідності, епізодичні програми допомоги країнам що розвиваються з боку МВФ, Світового банку, ООН, лише створюють ілюзію вирівнювання економічного добробуту. Більш того, різниця між рівнями доходів у багатих і бідних країнах щороку зростає. Якщо в 1973 р. співвідношення доходів між ними складало 44:1, то сьогодні воно досягає 72:1. Західні країни, де нині проживають 15% населення землі, контролюють більш 70% світових ресурсів, виробництва, торгівлі, споживання [2:35, 5]. За період з 1987 по 1998 рр. кількість людей, доходи яких не перевищували \$1 у день, збільшилося з 16 млн. до 1,2 млрд. Один з наслідків – розширення міграції населення у пошуках більших доходів, що супроводжується "відтоком інтелекту", втратою відчуття належності до "малої батьківщини" (дому, родини, нації), ростом індивідуалізму (економічного, психологічного, духовного).

2. На міжнародній арені **зростає значення ТНК**. Їх звинувачують у гнобленні національного виробництва у країнах, що розвиваються за рахунок узалежнення від імпортової продукції та перебування місцевого виробничого потенціалу на свій лад. У випадку провалу на тих чи інших територіях ТНК не банкрутують, компенсуючи збитки потужностями на інших територіях. Водночас специфічний промисловий та інфраструктурний, вузькоспеціалізований трудовий потенціал місцевого населення вводить країну у ще глибшу економічну кризу. Сьогодні в світі